

Обґрунтування програми професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з родинами учасників бойових дій

В. Ф. Удот

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна
Corresponding author. E-mail: viktoriya.onyshchuk@gmail.com

Paper received 25.09.19; Accepted for publication 10.10.19.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2019-207VPI84-11>

Анотація. В статті розглянуто шляхи удосконалення змісту науково-теоретичної підготовки магістрів дошкільної освіти. Обґрунтовано програму професійної підготовки студентів спеціальності «Дошкільна освіта», яка має назву «Робота вихователів закладів дошкільної освіти по взаємодії з родинами учасників бойових дій». Визначено мету, завдання курсу, вміння та навички, якими повинні оволодіти студенти після опанування предмету. Побудовано структурно-логічну схему курсу. Описано основні методи підготовки майбутніх вихователів до взаємодії: проблемні педагогічні ситуації, рольові ігри, тренінги.

Ключові слова: заклад дошкільної освіти, вихователь, родина учасника бойових дій, взаємодія з родинами, підготовка майбутніх вихователів, програма підготовки.

Вступ. Потреба підвищення ефективності змісту та технологій професійної підготовки фахівців дошкільної освіти до взаємодії з родинами зумовлена важливістю забезпечення під час переходу закладів дошкільної освіти до інноваційних освітніх технологій, визначених у Законах «Про освіту», «Про дошкільну освіту», конкретизованих у Положенні «Про заклад дошкільної освіти», у «Базовому компоненті про дошкільну освіту» тощо, до неперервності професійного розвитку та саморозвитку педагога шляхом посилення його готовності до інноваційної діяльності, забезпечення власної конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг [2]. У концепції про освіту окреслені пункти, щодо важливості взаємодії, співпраці з родинами, серед яких: «Запровадження механізми заохочення сімей з низьким соціально-економічним становищем до участі їхніх дітей у дошкільній освіті та пристосування системи до потреб сімей. Забезпечення організації домашніх візитів (home visits) з метою виявити потреби сімей у підтримці розвитку й навчання їхніх дітей». [3].

Короткий огляд публікацій з теми. Сучасні підходи до проблеми професійної підготовки кадрів для системи дошкільної освіти досліджували Л. Артемова, Г. Беленька, Л. Загородня, І. Луценко, М. Машовець, Т. Поніманська, С. Попиченко та інші. Проблеми підготовки майбутніх педагогів до роботи з батьками присвячено праці – А. Макаренка, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського, сучасних дослідників: Т. Алексеєнко, О. Докукіної, В. Заслуженюк, А. Марушкевич, О. Семенова, М. Стельмаховича, В. Постоного, І. Трубавіної, Т. Шанскової, Т. Шульги. Окремі аспекти загальної проблеми взаємозв'язку сім'ї та дошкільного закладу у формуванні особистості дитини висвітлено у працях С. Бабюка, Л. Загик, В. Іванової, О. Кононко, О. Кочерги, Т. Кулікової, С. Ладивір, Н. Лисенко, Т. Маркової, В. Нечаєвої, Л. Островської, Л. Пелипенко, З. Плохій, Н. Семенової, Н. Химич та інших.

Мета – обґрунтувати програму професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з родинами учасників бойових дій

Матеріали й методи. Матеріалами вивчення питання обґрунтування програми професійної підготов-

ки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з родинами учасників бойових дій були дисертації, монографії, статті у наукових виданнях. Дослідження було проведено із застосуванням теоретичних (аналіз, синтез, узагальнення, моделювання, систематизація) та емпіричних методів дослідження (спостереження, вивчення досвіду, вивчення документації).

Результати та їх обговорення. Удосконалення змісту професійної підготовки студентів спеціальності «Дошкільна освіта», на нашу думку, є одним з основних шляхів реалізації моделі взаємодії майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти з родинами учасників бойових дій (далі РУБД). Така робота передбачала проведення аналізу навчального матеріалу кожної навчальної дисципліни з професійно-практичного циклу навчального плану підготовки магістрів у контексті підготовки до взаємодії з батьками, родинами тощо. Наступним етапом удосконалення змісту було введення до навчального матеріалу цих дисциплін додаткових змістових блоків (модулів або окремих тем), пов'язаних із заповненням прогалин у підготовці до взаємодії з РУБД. Третім кроком удосконалення змісту було введення до навчального плану магістерської підготовки додаткової вибіркової навчальної дисципліни – спецкурсу, орієнтованого на підготовку майбутніх вихователів до взаємодії з РУБД.

Удосконалення змісту науково-теоретичної підготовки магістрів дошкільної освіти відбувалося шляхом впровадження у зміст навчальних дисциплін професійно-практичного циклу додаткових змістових компонентів, навчальний матеріал у яких відображає інформацію щодо сутності, механізмів, технологій педагогічної взаємодії. Було видозмінено зміст таких навчальних дисциплін: «Сучасні технології викладання методик дошкільної освіти», «Професійно-педагогічний тренінг», «Теорія і технологія науково-педагогічних досліджень», «Технології педагогічних досліджень та діагностики в дошкільній освіті». У зміст цих дисциплін додано теми «Родина учасника бойових дій як об'єкт педагогічного впливу вихователя ЗДО», «Особливості ефективної педагогічної взаємодії вихователів з родинами учасників бойових дій», «Технології педагогічної взаємодії з родинами учас-

ників бойових дій».

Навчальний план та освітня програма підготовки магістрів дошкільної освіти передбачають вивчення навчальних дисциплін за вибором, що сприяє розвитку умінь та навичок ефективної педагогічної взаємодії з РУБД у майбутніх вихователів. Такою навчальною дисципліною є спецкурс за вибором «Робота вихователів закладів дошкільної освіти по взаємодії з родинами учасників бойових дій». Його було введено до навчального плану підготовки магістрів дошкільної освіти закладу вищої освіти. Для повноцінного використання у навчальному процесі, названого вище спецкурсу, нами було розроблено навчальну програму.

Дана програма створена відповідно до структурно-логічної схеми «Робота вихователів ЗДО по взаємодії з родинами учасників бойових дій» (рис. 1.). Лекційні заняття зорієнтовані на надання теоретичної інформації щодо таких блоків схеми як «родина», «учасники бойових дій», «родина учасників бойових дій», «типи родин учасників бойових дій», «функції родин учасників бойових дій», «проблеми та потреби родин учасників бойових дій», «особливості родин учасників бойових дій», «вихователі закладів дошкільної освіти», «знання, уміння, навички вихователів ЗДО», «професійні якості та характеристики вихователів ЗДО», «професійні функції вихователів ЗДО у взаємодії з родинами учасників бойових дій».

Практичні заняття розроблені з метою вдосконалення практичних вмінь та навичок щодо організації взаємодії між вихователями та РУБД та зорієнтовані охоплюють блоки схеми. Тематика практичних занять не зорієнтована на репродуктивне відтворення лекційного матеріалу, а на самостійний пошук, систематизацію та підготовку різноманітних форм взаємодії таких як бесіди, тренінги, рольові ігри, консультації, практикуми тощо, які демонструватимуться безпосередньо на заняттях у груповій роботі студентів.

Самостійна робота студентів передбачає теоретичну підготовку, систематизацію та узагальнення знань щодо методів взаємодії вихователів з РУБД таких як вивчення документації, анкетування, тестування, опитування, узагальнення незалежних характеристик, інтерв'ювання, систематичне спостереження для підготовки до практичного заняття.

Індивідуальна робота студентів стосується окремого блоку, який пов'язаний складанням програми взаємодії з певною категорією РУБД, з певними особливостями, відповідно до визначених форм. Для реалізації даного індивідуального навчально-дослідного завдання необхідно відвідати заклад дошкільної освіти, провести спостереження за діяльністю педагогів по взаємодії з РУБД.

Предметом вивчення спецкурсу є закономірності, принципи, методи, завдання, зміст, організація та форми педагогічної взаємодії вихователя з родинами учасників бойових дій.

Мета вивчення курсу полягає у професійній підготовці вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з родинами учасників бойових дій.

Завдання курсу:

- обґрунтувати професійні основи діяльності вихователя ЗДО в процесі взаємодії з РУБД;

- ознайомити з теоретичними основами функціонування та життєдіяльності РУБД;
- розвинути у студентів навички педагогічної взаємодії;
- сформувати у студентів уміння організовувати різні форми ефективної педагогічної взаємодії з РУБД.

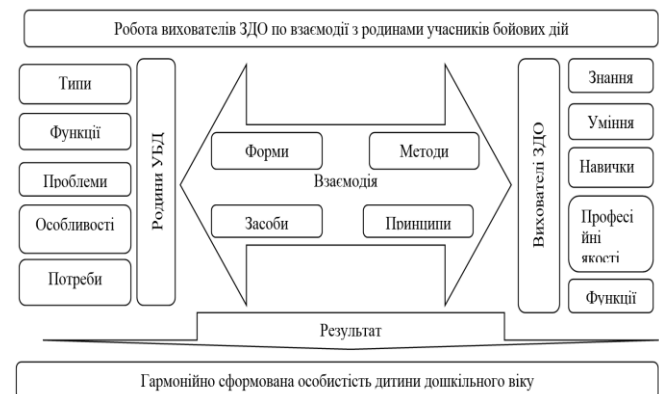
Таким чином, у процесі вивчення матеріалу курсу «Робота вихователів по взаємодії з родинами учасників бойових дій» магістри спеціальності «Дошкільна освіта» засвоювали такі знання: виховна роль родини як соціального інституту у формуванні та розвитку дитини дошкільного віку; типи, функції, особливості, проблеми та потреби РУБД; предмет, мету, задачі, теоретико-методологічні основи (закономірності та принципи) педагогічної взаємодії; форми, методи, засоби та принципи організації ефективної педагогічної взаємодії з РУБД; особливості використання технологій у процесі педагогічної взаємодії; особливості, освітні потреби дітей з родин учасників бойових дій.

Після опанування курсу студенти оволодівали такими вміннями: використовувати набуті теоретичні знання на практиці; готувати, проводити та аналізувати форми взаємодії; планувати педагогічну взаємодію; організовувати різноманітну виховну діяльність з членами родин; проводити масові заходи просвітницького характеру з різними категоріями РУБД; стимулювати самоорганізацію педагогічної взаємодії членами родин.

Загалом навчальна дисципліна складається з 2 змістових модулів, які являють собою 8 лекцій та 10 практичних занять, самостійної та індивідуальної роботи.

Під час вивчення спецкурсу ми прагнули сформувати мотиви студентів до взаємодії з родинами, сприяти розвитку спрямованості на саморозвиток і самореалізацію в професійній діяльності. Ми спонукали студентів до поглиблення фахових знань, психолого-педагогічних, методичних, знань про основи ефективної педагогічної взаємодії з родинами вихованців, знайомлячи їх з відповідними методами, прийомами, формами. Під час вивчення спецкурсу викладач постійно надавав консультації як індивідуально так і електронним листуванням.

Рис. 1.

Огляд змісту професійної підготовки фахівців ЗДО дозволив нам виокремити комплекс методів, які ми використовували при впровадженні експериментальної моделі підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з родинами учасників бойових дій.

модії з РУБД. Серед яких наступні:

1) методи організації і провадження навчально-пізнавальної діяльності (лекція, пояснення, розповідь, практичні роботи, ілюстрація, демонстрація; проблемний, частково-пошуковий, пошуковий, продуктивний методи; самостійна робота; індуктивний, дедуктивний та алгоритмічний методи; порівняльний, методи моделювання);

2) методи стимулювання та мотивації навчально-пізнавальної діяльності (ділові й рольові ігри, проблемні педагогічні ситуації, навчальні диспути та дискусії, «круглий стіл»; інтерактивні методи (мозковий штурм, «пошук ідей», кейс-ситуації, обґрунтування ідей, метод експертного оцінювання, метод кейс, портфоліо, захист позиції));

3) методи контролю та оцінювання навчальних досягнень студентів (діагностичні контрольні роботи, модульно-рейтинговий контроль, методи рефлексивного аналізу навчальної діяльності, самостійного узагальнення результатів; прогнозування, іспит, програване опитування, презентації тощо) [1].

Основними методами підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з РУБД, на наше переконання, є використання проблемних педагогічних ситуацій, рольових ігор і тренінгів.

Одним із найефективніших у педагогічному процесі методів підготовки студентів до зазначеного вище виду діяльності, ми вважаємо, проблемну педагогічну ситуацію. У дослідженні ми найчастіше застосовували професійно-орієнтовані педагогічні ситуації – спеціально відібрані задачі, які складено на основі типових педагогічних ситуацій, котрі виникають у реальній педагогічній дійсності. Дані задачі вимагали від майбутніх педагогів застосування набутих психолого-педагогічних знань, оволодіння комплексом педагогічних умінь та навичок ефективної педагогічної взаємодії, сучасних методологічних підходів, концептуальних ідей, гнучких інноваційних засобів та методів. Метою вирішення таких ситуацій було отримання продуктивного результату у вигляді налагоджених комунікативних, міжособистісних зв'язків між вихователями та родинами, які сприяють формуванню особистості дитини дошкільного віку і викликають у неї потребу у саморозвитку та самовдосконаленню у майбутньому та орієнтують на досягнення успіхів у різних видах діяльності.

Вирішення педагогічної ситуації включало в себе розв'язання педагогічної задачі. Цей процес складався з декількох етапів: орієнтація в ситуації, аналіз наявних даних (структурних компонентів задачі) → усвідомлення рівня її проблемності, виявлення суперечностей, формулювання проблеми педагогічної задачі → висунення гіпотези, щодо способів розв'язання задачі → прийняття рішення, вироблення альтернатив → реалізація прийнятого рішення, організація міжособистісних взаємодій у педагогічному процесі → оцінка та аналіз одержаного результату → визначення напрямів подальшої навчальної та виховної роботи [4].

Поміж тим, розв'язання проблемних педагогічних ситуацій є своєрідним підготовчим етапом, тренуванням у вирішенні завдань, наявних в реальному педагогічному процесі, оскільки моделювання різноманітних ситуацій дозволяє студентові відчути себе

суб'єктом освітнього процесу, оволодівати стратегією наукового пошуку, прогнозувати свої дії у суперечливих ситуаціях або передбачати та усувати негативні наслідки, спонукає до прийняття певних рішень.

Наступним методом, який ми використовуємо у ході нашого експерименту, була рольова гра. У педагогічному процесі вона дає можливість активно експериментувати як з реалістичними, так і частково реалістичними ролями педагогів. У процесі відтворення рольової гри студенти демонструють поведінку у реальному житті подібно до акторів у театрі, застосовуючи свій педагогічний, соціальний, побутовий досвід.

Рольові ігри у підготовці майбутніх вихователів – це особливий метод моделювання, який фокусує увагу на процесі міжособистісної взаємодії, суть якого була в розіграванні ролей. Ідея гри полягала у завданні для студентів представити в конкретній ситуації певного учасника педагогічного процесу. Академічна група студентів була розділена на мікрогрупи, кожна з яких представляла свій сюжет. В результаті учасники груп дізнавалися щось про цю роль (права та обов'язки вихователів/батьків /членів родин; вікові, фізіологічні, психологічні особливості дітей тощо) і шляхи вирішення проблеми. Таким чином, кожен гравець виступав як частина соціального оточення інших і демонстрував шаблон, поведінкову модель, у рамках яких вони апробували власний поведінковий стиль.

У процесі дослідження ми використовували рольові ігри, даючи можливість гравцям самостійно прийняти рішення у певній ситуації, задавали лише ситуацію – передісторію конкретної проблеми або умови, що склалися, і вказували обмежувальні моменти; описували ролі – характеристику педагогів, батьків, дітей включених у ситуацію.

Досить поширеним у науковій практиці є тренінг як метод. Достеменно відомо, що його використовують для отримання бажаного результату, нової інформації, для застосування отриманих знань на практиці. Тому тренінг може розглядатися з точки зору різних парадигм, як: своєрідна форма дресирування, за якого за допомогою позитивного підкріплення формуються потрібні форми поведінки, а за допомогою негативного – «стираються» небажані; тренування, у результаті якого відбувається формування та відпрацювання вмінь та навичок; форма активного навчання, метою якого є передача знань, розвиток деяких умінь та навичок; метод створення умов для саморозкриття учасників і самостійного пошуку способів вирішення власних психологічних проблем [5, с. 274]. Різновидів тренінгів існує досить велика кількість. Їх класифікують відносно різних критеріїв: за функціональною складовою; за типом об'єктів педагогічного впливу; за кількістю учасників; за кількістю ведучих; за тривалістю проведення; за типом керівництва; тощо.

В нашому дослідженні найчастіше використовувалися педагогічні та соціально-психологічні тренінги. Основним завданням педагогічних тренінгів було здобувати та поглиблювати знання, уміння та навички ефективної педагогічної взаємодії з РУБД шляхом застосування інтерактивних методів в навчальному процесі. Наведемо приклади таких тренінгів: «Вивча-

емо особливості родин учасників бойових дій», «Як визначити ефективні форми та методи взаємодії з РУБД», «Професійні якості вихователя, який взаємодіє з РУБД» тощо. З метою ефективної комунікації, прояву креативних здібностей у взаємодії вихователя з РУБД ми використовували соціально-психологічні тренінги. Серед них: «Партнерське спілкування з РУБД», «Формування комунікативної компетентності», «Модифікація поведінки під час взаємодії з РУБД».

Вище перераховані тренінги ми проводили за таким алгоритмом: 1) підготовчий етап (специфіка основної тематики; позиції учасників; очікування і побажання учасників, їх інтереси та актуальні завдання для навчання; формат і тривалість тренінгу, кількість учасників, місце проведення); 2) самостійне визначення реально можливого результату; 3) представлення запланованого результату у формі графічної концепції зон розвитку; 4) визначення критеріїв за якими буде визначене досягнення запланованого результату; 5) вивчення літератури і практичного досвіду по темі тренінгу; 6) створення загального зразкового сценарію тренінгу, який враховує групову динаміку, динаміку увагу та емоційне навантаження; 7) підготовка роздаткового матеріалу; 8) підготовка списку устаткування та канцтоварів; 9) проведення тренінгу, під час якого необхідно занотувати проблемні місця та

можливості вдосконалення; 10) спостереження за груповою динамікою і відповідністю тренінгу поставленим цілям; 11) перевірка досягнутих результатів.

Отже, тренінг у процесі підготовки майбутніх вихователів формує у студентів знання, уміння, навички організації різних видів взаємодії з РУБД, вдосконалює ефективність комунікативних здібностей з батьками, виробляє уміння аналізувати та вибирати кваліфіковані дії у професійних ситуаціях.

Висновки. Отже, навчальний курс «Робота вихователів закладів дошкільної освіти по взаємодії з родинами учасників бойових дій» відзначається спрямованістю на забезпечення формування умінь та навичок у студентів ефективної педагогічної взаємодії, відображає комплекс форм і методів, використаних і в його межах, і поза, що дає можливість досягнення його цілеспрямованості, системності, поетапності досліджуваного процесу та загальної ефективності.

Ми вважаємо, що моделювання та проектування педагогічних ситуацій і професійних проблем, використання проблемних завдань, ролевих ігор, педагогічних та соціально-психологічних тренінгів, активна участь студентів в організації начально-виховного процесу, високий рівень організації самостійної та індивідуальної роботи забезпечить ефективну підготовку майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з РУБД.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабанский Ю. К. Методы обучения в современной общеобразовательной школе / Ю. К. Бабанский. – М.: Педагогика, 1980. – 224 с.
2. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. Концепція розвитку освіти в Україні на період 2015-2025 років [Е. ресурс]. Режим доступу: http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncepc.pdf
4. Кравченко Ю. М. Педагогические задачи и методика их решения: Методические рекомендации. – Севастополь: Изд-во СевНТУ, 2005. – 39 с.
5. Лук'янчук Н. Класифікація видів тренінгів / Н. Лук'янчук // Навчання і виховання обдарованої дитини. - 2013. - Вип. 1. - С. 272-279.

REFERENCES

1. Babansky Yu. K. Teaching Methods in Modern School / Yu. K. Babansky. - M.: Pedagogy, 1980. - 224 p.
2. The Law of Ukraine "On Education" [Electronic resource]. Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. The concept of education development in Ukraine for the period of 2015-2025 [Electronic resource]. Access mode: http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncepc.pdf
4. Kravchenko Yu. M. Pedagogical problems and methods of their solution: Methodical recommendations. - Sevastopol: Publishing House of SevNTU, 2005. - 39 p.
5. Lukyanchuk N. Classification of training types/ N. Lukyanchuk // Education and upbringing of a gifted child. - 2013. - Issue. 1, pp. 272-279.

Substantiation of the professional training program for future preschool educators to interact with combatant's families

V. Udot

Abstract. The article deals with the ways of improving the content of scientific and theoretical preparation of students, who obtain Master Degree in preschool education. The program of vocational training of students of the specialty «Preschool education». The purpose, course objectives, and skills that students have to master in the end of their study are determined. The structural and logical scheme of the course is constructed. The basic methods of future educators training are described: problematic pedagogical situations, role-plays, pedagogical, social and psychological trainings.

Keywords: preschool educational establishment, educator, combatant's family, interaction, future educators' preparation.